

ІНТЕГРАТИВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ СОЦІАЛЬНО-ІГРОВОГО ПРОЄКТУВАННЯ У ФОРМУВАННІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДОСВІДУ БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ

Коновальчук Іван Іванович

доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри
теорії та методик дошкільної й інклюзивної освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Хвіст Вікторія Михайлівна

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 012 Дошкільна освіта ННІ педагогіки
Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

В умовах сьогодення питання безпеки життєдіяльності дітей набуває особливої актуальності, оскільки навколишнє середовище стає все більш динамічним і наповнене різноманітними ризикованими ситуаціями. Діти дошкільного віку ще не можуть самостійно оцінювати небезпеку та діяти усвідомлено, тому важливо створювати такі умови, які сприяли б формуванню в них не лише знань про безпеку, а й реального досвіду її дотримання в повсякденному житті. У цьому контексті соціально-ігрове проєктування дозволяє дітям інтегрувати знання, уміння та практичні дії у спеціально створених, безпечних, проте максимально наближених до реальних ситуаціях.

Теоретико-методичні засади формування досвіду безпечної поведінки у дітей старшого дошкільного віку розкриті в працях Н. Головки, Л. Карнаух, К. Лисенко, О. Максимової, Г. Навроцької, В. Новикової, І. Полтавець, Т. Поніманської, Е. Холостової, Б. Шапіро, Л. Яковенко та ін.. Теорія і практика застосування проєктної діяльності в роботі з дітьми висвітлені в роботах Н. Гавриш, М. Галяпи, Дж. Дьюї, Д. Каттеріка, В. Кіппатрика, Н. Кирій, І. Коновальчука, А. Макаренка, В. Сухомлинського, Н. Токаренка та ін. Огляд публікацій дозволяє констатувати актуальність подальших досліджень можливостей використання соціально-ігрового проєктування у формуванні в дітей старшого дошкільного віку досвіду безпечної поведінки.

Мета статті – обґрунтувати ефективність інтеграції засобів соціально-ігрового проєктування в процес формування у дітей старшого дошкільного віку досвіду безпечної поведінки.

Соціально-ігрове проєктування є відносно інноваційним підходом, який набуває особливої значущості в результаті зміни в дошкільній освіті знанневої парадигми на компетентнісну. У цьому контексті результатом освіти є не обсяг засвоєних знань, а здатність дітей ефективно застосовувати набуті знання, уміння, досвід у реальних життєвих обставинах.

Ефективність застосування соціально-ігрового проектування у формуванні в дітей досвіду безпечної поведінки базується на його особливостях. Серед них: інтегрованість змісту, видів діяльності та напрямів розвитку дошкільників, ігровий характер, соціальна спрямованість і міждисциплінарність тематики проєктів, емоційне занурення й активна позиція учасників, опора на реальний життєвий досвід дітей та створення умов для самостійного прийняття рішень.

Ураховуючи значний науково-дослідницький, науково-організаційний та науково-педагогічний потенціал, інтегративний підхід забезпечує змістову, організаційно-технологічну, інституційно-комунікативну, особистісно-розвивальну функції інтеграції інноваційних освітніх процесів [1, с. 65]. Соціально-ігрове проектування є педагогічною технологією, яка інтегрує принципи, форми, методи, засоби проєктної та ігрової діяльності з метою підвищення ефективності соціалізації дітей дошкільного віку та набуття ними особистісного досвіду. Це, зокрема, стосується досвіду взаємодії, усвідомленого вибору, прийняття рішень, відповідальності та адекватної поведінки у різноманітних соціально важливих ситуаціях [2]. Особистий досвід діти набувають у процесі вирішення життєвих завдань, представлених як сюжетно-ігрові проєкти. Ці проєкти моделюють реальні або максимально наближені до них ситуації, де дитина має можливість активно діяти, вносити зміни, творити, обговорювати, рефлексувати та співпрацювати як з однолітками, так і з дорослими. Дітям старшого дошкільного віку притаманна потреба активного пізнання навколишнього світу та прагнення до самостійності. Вони також проявляють розвинене бажання до спілкування, високий інтерес до нової інформації, здатність до елементарного аналізу, узагальнення і творчого самовираження. Синтез цих якостей утворює сприятливе підґрунтя для організації з дітьми соціально-ігрової проєктної діяльності.

Інтегративний характер соціально-ігрового проектування уможливорює комплексно поєднати різноманітні види активності дітей: ігрову, пізнавальну, комунікативну, дослідницьку, конструктивну, мовленнєву, художню, рухову та ін.. Саме така багатогранність створює організаційно-педагогічні умови, коли діти дошкільного віку виступають активними суб'єктами пізнання, моделювання, вирішення ситуацій, що пов'язані з безпекою життєдіяльності. Замість пасивного сприйняття готової інформації, діти самостійно засвоюють знання і досвід через особисту участь в ігрових подіях.

Дієвість засобів соціально-ігрового проектування пояснюється тим, що в ньому гармонійно поєднуються основні компоненти досвіду безпечної поведінки дітей: когнітивного, емоційного-ціннісного, поведінкового й рефлексивного. Така інтеграція сприяє усвідомленому засвоєнню та практичному застосуванню дітьми отриманих знань, формуванню в них позитивного ставлення, розуміння важливості дотримання правил безпеки та вироблення стійких моделей необхідної поведінки. Відповідно до визначення Л. Шелестової, інтегративний підхід забезпечує єдність емоційного, когнітивного та діяльнісного компонентів розвитку, що є критично важливим для формування життєвих компетентностей в дітей дошкільного віку [3].

У когнітивній сфері соціально-ігрове проектування активно сприяє засвоєнню дітьми знань правил безпеки в широкому спектрі життєвих ситуацій, наприклад, удома, на вулиці, у транспорті чи під час взаємодії з незнайомцями. Завдяки сюжетно-рольовим іграм, моделюванню проблемних обставин та виконанню ігрових завдань дошкільники навчаються розпізнавати потенційно небезпечні умови, аналізувати їхні наслідки та знаходити безпечні варіанти рішень. Цей процес не лише поглиблює знання про безпеку, але й безпосередньо стимулює розвиток таких важливих психічних процесів, як мислення, увага, уява, здатність до узагальнення й висновків.

В емоційно-ціннісній сфері соціально-ігрове проектування має важливе значення у формуванні в дітей внутрішніх мотивів безпечної поведінки. Завдяки проживанню різних змодельованих ситуацій під час гри, діти відчують емоції персонажів, співпереживають їм, вчаться сприймати та розуміти почуття інших. Це сприяє виробленню в дітей відповідального ставлення до власних вчинків. Таким чином відбувається формування ціннісного ставлення дітей до життя, здоров'я, доброзичливих стосунків та усвідомлення безпеки як важливої особистісної потреби. Емоційна насиченість цього виду діяльності забезпечує глибше засвоєння дітьми соціальних норм і правил поведінки.

У поведінковій сфері соціально-ігрове проектування забезпечує формування в дітей здатності практичного застосування засвоєних знань і вмінь. Під час ігрових дій діти відпрацьовують конкретні моделі безпечної поведінки, наприклад, як поводитися у випадку виникнення небезпеки, як правильно звертатися по допомогу, як взаємодіяти з незнайомими людьми, побутовими предметами чи в транспорті. Цей метод створює необхідні умови для формування навичок самоконтролю, відповідальності та готовності до самостійного прийняття рішень у складних чи непередбачених ситуаціях.

Потенціал соціально-ігрового проектування у формуванні в дітей безпечної поведінки визначається соціально орієнтованою тематикою проєктів. Зміст проєктів обов'язково має відображати реальні життєві ситуації в різних видах діяльності, бути зрозумілими для дітей та близькими до їхнього особистого досвіду й потреб. Вони мають викликати справжній інтерес та стимулювати бажання дітей дошкільного віку знайти відповіді на питання, як правильно діяти у тій чи іншій потенційно небезпечній ситуації. Така тематика не тільки активізує пізнавальну сферу, але й спонукає дітей до практичної оцінки правил поведінки, конкретних дій, здійснення правильного вибору та прояву самостійності.

Ще однією важливою особливістю соціально-ігрового проектування є обов'язкове включення етапу емоційного занурення дітей в тему проєкту. На цьому початковому етапі проектування вихователь використовує художнє слово, казки, ілюстрації, відеоматеріали або проблемні ситуації для того, щоб викликати у дітей співпереживання, інтерес та мотивацію до подальшої участі в соціально-ігровому проєкті. Такий підхід узгоджується з позицією О. Беленької, яка підкреслює, що емоційне включення є необхідною умовою для розвитку ціннісного ставлення дитини до правил безпеки і моральних норм [4]. Подальша

реалізація соціально-ігрового проєкту охоплює такі етапи, як планування, облаштування ігрового простору, розподіл ролей, виконання завдань, рефлексія. Ця послідовність дій не лише сприяє формуванню в дітей досвіду безпечної поведінки, а й одночасно розвиває навички командної роботи, відповідальності, комунікативні здібності та критичне мислення.

Успішність соціально-ігрового проєктування залежить від того, чи буде дитина пасивним виконавцем чи активним учасником спільної діяльності. Важливо заохочувати її висловлювати власні ідеї, обговорювати пропозиції інших, брати участь у створенні плакатів, малюнків, макетів, сценок, проводити спостереження та опитування, ділитися власними історіями та брати участь у завданнях та ігрових діях. Саме така форма активності сприяє формуванню особистісно значущого досвіду, коли дитина не просто відтворює засвоєну інформацію, а реально застосовує її у практичній діяльності. Потрібно окремо підкреслити, що в проєктній діяльності важливим є не лише кінцевий результат, а й сам процес, під час якого відбувається формування в дітей практичних навичок, розгортається рефлексія та емоційне проживання змодельованих ситуацій. У ході обговорень, суперечок, висловлення сумнівів, спільних пояснень і прийняття відповідальних рішень, рольового програвання ситуацій діти набувають досвіду, який вони в подальшому переносять у реальне життя.

Ситуативне моделювання, що є одним із методів соціально-ігрового проєктування, дає змогу дітям багаторазово відпрацьовувати різні стратегії дій, сприяє розвитку гнучкості мислення та швидкості реагування на запропоновані обставини. У результаті досвід набутий дітьми стає стійкою основою для рефлексії та успішного перенесення досвіду безпечної поведінки з навчально-ігрових ситуацій у реальне життя. Завдяки цьому методу відбувається якісний перехід – діти не просто запам'ятовують правила, а глибоко усвідомлюють, внутрішньо приймають їх та відповідно з ними практично діють. Г. Беленька соціально-ігрову діяльність визнає одним із найефективніших способів формування в дітей соціальної компетентності та відповідальної поведінки. Адже саме в ігровому контексті діти можуть експериментувати з моделями поведінки, відчувачи при цьому емоційну безпеку та підтримку дорослого [4].

Інтегративність соціально-ігрового проєктування також проявляється в міждисциплінарності змісту. У рамках одного проєкту знання з основ безпеки можуть бути інтегровані з матеріалами з розвитку мовлення, художньої літератури, мистецтва, ознайомлення з природним і суспільним довкіллям, фізичної культури та ін.. Така інтеграція дозволяє подати тему безпеки більш комплексно, різнобічно та в контексті всіх напрямів розвитку й повсякденного життя дитини.

Організація співпраці дітей та дорослих (вихователів і батьків) у соціально-ігровому проєктуванні інтегрує їх спільну діяльність, що дозволяє ненав'язливо передавати дітям досвід вибору безпечних варіантів поведінки в різних ситуаціях. Такий підхід дає змогу реалізувати суб'єкт-суб'єктну взаємодію між вихователями, батьками та дітьми, стимулюючи розвиток таких соціальних

навичок, як співпраця, взаємодія та емпатія, які є основою для безпечної та усвідомленої поведінки в соціальному оточенні.

Ефективність соціально-ігрового проєктування значною мірою залежить від професіоналізму педагога. Вихователь має володіти здатністю бачити потенціал кожної дитини, забезпечувати психологічну безпеку в групі, підтримувати дитячу ініціативу та створювати ситуації успіху.

Висновки. Інтеграція соціально-ігрового проєктування у процес формування безпечної поведінки в дітей старшого дошкільного віку обумовлена низкою чинників. Вони охоплюють специфіку соціального розвитку цієї вікової категорії дітей, характер їх провідної діяльності, рівень розвитку пізнавальної, емоційно-вольової, поведінкової сфер, а також організаційно-педагогічні умови, що необхідні для реалізації цього процесу. Поєднання в процесі соціально-ігрового проєктування різних видів і форм діяльності, змісту життєвих ситуацій пов'язаних з безпекою, знань, мотивів, емоцій, ставлень, умінь дітей, можливостей набуття досвіду у спільній діяльності створює можливості для комплексного формування в дітей старшого дошкільного віку всіх складових досвіду безпечної поведінки.

Перспективи подальших досліджень полягають в розробці та апробації методичного забезпечення процесу формування в дітей старшого дошкільного віку досвіду безпечної поведінки засобами соціально-ігрового проєктування

Список літератури:

1. Коновальчук І. І. Теорія і технологія реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 464 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/id/eprint/28496> (дата звернення: 06.12.2025 р.).
2. Гавриш, Н. Вебінар «Соціально-ігрове проєктування в дитсадку: методичні акценти». URL: <https://seminar.expertus.com.ua/client/874-sotsialno-ihrove-proiektuvannia-v-dytsadku-metodychni-aktsenty>. (дата звернення: 08.12.2025 р.)
3. Шелестова, Л. В. *Інтеграція освітнього процесу у дошкільному навчальному закладі: методичний посібник*. Київ : Світич, 2018.
4. Беленька, Г. В. Соціально-ігрова діяльність у системі розвитку особистості дитини. *Дошкільна освіта*, 2011, № 3. С. 12–16.